

Renesancia štúdia rímskeho práva v NDR

V roku 1975 vyšla v NDR pozoruhodná kniha o rímskom práve L. H u c h t - h a u s e n - G. H ä r t e l, *Römisches Recht*, Berlin-Weimar 1975, 548. Pozoruhodná je z viacerých hľadísk. Predovšetkým je nutné zdôrazniť samotný fakt, že vyšla v NDR, kde po druhej svetovej vojne napriek bohatej tradícii nemeckej romanistiky, prestalo sa takmer úplne vyučovať na právnických fakultách právo rímske pričom ani vedeckému spracovávaniu tohto historicko-právneho odboru sa nevenovala nikde primeraná pozornosť. To vo veľkej miere prinieslo stagnáciu romanistickej pedagogickej činnosti pri výchove mladých právnikov v NDR a pochopiteľne nepriaznivo ovplyvňovalo i socialistickú romanistiku vôbec, lebo zoslabovalo jej medzinárodné postavenie a ochudobňovalo o prínos marxistickej interpretácie rímskeho práva z pera právnych historikov NDR. Iba niektoré sporadické štúdie (Irmischer, Schröder, Härtel a pod.), či reedície niektorých starších prác (Zachariae, Schulz), alebo vydávanie diel zahraničných autorov (Wilinski), nemohli nič zmeniť na postoji k rímskemu právu, ani trvale zlepšiť neutešenú situáciu. To isté platí aj o romanistickej ročenke "Zeitschrift der Savigny-Stiftung für Rechtsgeschichte" vychádzajúcej vo Weimare, v ktorej márne hľadáme výraznejšie zastúpenie právnej histórie z NDR.

Aby nastal definitívny obrat k lepšiemu, začína sa aj v NDR venovať v posledných rokoch väčšia pozornosť problematike právnych dejín a rímskemu právu. Majú o tom nasvedčovať i tieto slová na konci úvodu knihy: "Po porážke fašizmu stálo pred mladou socialistickou vedou o štáte a práve v NDR v súvislosti s výstavbou antifašisticko - demokratickej a potom socialistickej štátnosti nesmierne množstvo páľčivých aktuálnych úloh, takže problémy právnych dejín boli dlho nútene v pozadí. Asi až v posledných desiatich rokoch začíname sa s touto problematikou intenzívnejšie zaoberať, hlavne zo strany starých dejín ako aj právnej vedy vôbec. Môžeme pritom vychádzať z určitého náskoku ostatných socialistických štátov, predovšetkým Maďarskej a Poľskej ľudovej republiky?"

Nemožno ale hneď od začiatku očakávať ohromujúce výsledky v tejto oblasti. To vedía aj autori tejto knihy, preto zvolili veľmi správny postup: vybrali, z latinčiny preložili a komentárom opatrili niektoré pramene rímskeho práva, čím chcú "vzbudiť záujem o právo rímske a prvým úvodom uľahčiť vstup do tejto matérie."

Výber prameňov je zameraný práve s ohľadom na prvé oboznámenie sa s právom antického Ríma a poskytuje začiatočníkovi vhodný podklad pre orientáciu v inštitútoch rímskeho súkromného práva. Práca obsahuje niektoré pasáže Zákona XII tabúlí, celý preklad Gaiových Institutiones, výťahy z Justiniánových Digest, Cicerovu reč za Sexta Roscia z Amerie a výťahy z Cicerových dvoch kníh rétorických.

Je teda nesporné, že ide o preklad častí rímskych prameňov a to o preklad vcelku uspokojivý i keď žiaden preklad originálnych textov sa nevyhne určitým nepresnostiam a odchýlkam. Preto je nutné pristupovať ku každému preloženému dielu len s veľkou opatrnosťou a zostáva stále otázne, či aj ten najvydarenejší preklad sa dá použiť ako spoľahlivý materiál napríklad pre vedecký výskum. Rozhodne ale je vhodným prostriedkom štúdia pre záujemcov právnych dejín.

Aj tieto texty sa v niektorých prípadoch odchyľujú od svojho originálu. Iba pre ilustráciu jeden príklad zo Zákona XII tabúl: autori použili Düllove vydanie a preložili tab. I,1 ("Si in ius vocat, ito. Ni it, antestamino: igitur em capito") takto:

H u c h t h a u s e n
I,1: Wenn der Kläger vor Gericht
lädt, s o l l der Beklagte
gehen. Wenn er nicht geht,
s o l l e i n Z e u g e
zugezogen werden.

D ü l l ¹⁾
I,1: Wenn (der Kläger den Be-
klagten) vor Gericht ruft,
m u s s (Beklagter dorthin)
gehen. Geht er nicht, m u -
s s e n sie Zeugen herbei-
rufen.

Aj z tohto prípadu vysvitá, ako starostlivo treba skúmať historické pramene a uvážiť, pokiaľ je preklad vernou kópiou svojej predlohy. Zrovna toto miesto možno skonfrontovať s rekonštrukciou T u r e č k a²⁾ a K i n c l a³⁾ a konštatovať vcelku rovnaký rozpor v preloženom texte. T u r e č e k: "Volá-li na soud, ať jde. Nejde-li, vezmi napřed svědka; potom se ho chop"; K i n c l: "Jestliže (žalobce) volá (žalovaného) na soud, (ať žalovaný jde). Jestliže nepůjde, ať (žalobce) zavolá svědky: a potom ať jej odvede":

K Zákona XII tabúl v tej podobe v akej sa ho autori rozhodli vydať (3-7) len jednu noticku: zásadne nie sú uvedené citáty z diel rímskych právnikov (Gaius, Ulpianus, Pomponius, Plinius, Festus, Marcianus, Salvianus, Cicero), takže zo Zákona zostalo torzo. V dôsledku toho tab. IX a tab. XI sú bez textu, tab. VII uvádza len jeden paragraf, najobsiahlejšia tab. VIII (27 par.) zachytáva iba šesť par., v tab. I chý-

¹⁾ Das Zwölftafelgesetz, Texte, Übersetzungen und Erläuterungen von Rudolf Düll, 4. Aufl., München 1971, ktorý ako podklad použil edíciu G i r a r d P.F., Textes de droit Romain, 5.édit., Paris 1923 a R i c c o b o n o S., Fontes iuris Romani anteiustiniani in usum scholarum, t. I., leges, Florentiae 1941.

²⁾ T u r e č e k J. a kol., Výbor z textů ke studiu obecných dějin státu a práva, Praha 1956, 49, použil G i r a r d P.F., Textes.

³⁾ K i n c l J., Texty ke studiu obecných dějin státu a práva I. Starověk, Praha 1972, 61, použil G i r a r d P.F., Textes.

ba zasa len jeden par.; kompletná je iba tab. III. Na druhej strane v tab. V sa objavili par. 4 a 5 (4: "Ak zomrie bez testamentu, kto nemá bezprostredných dedičov, tak má dedičstvo dostať najbližší agnát (familia)", 5: "Ak niet žiadneho agnáta, tak majú dedičstvo dostať príslušníci rodu"), hoci ich D ů l l vo svojej edícii neuvádza.

Z predjustiniánskych prameňov je v knihe ďalej zaradený preklad Gaiovej učebnice (11-224), určenej práve aj pôvodne pre začiatočníkov. Keďže je to jediné dielo rímskych právnikov, ktoré sa v celosti zachovalo, rozhodli sa autori neskrátiť jeho preklad. S tým možno každopádne súhlasiť.

Aj výber z Digest (227-306) je podriadený základnej myšlienke knihy. Autori vybrali tie miesta, ktoré majú priblížiť charakter najdôležitejších prameňov a inštitútov práva civilného aj trestného. Sem patria: pramene práva (1,3;1,4), osobné právo a právo rodinné (1,5;1,6;1,7), ďalej problematika manželstva a vena (23,1;23,2;23,3;23,4; 24,1;24,2; 24,3), krádež a lúpež (47,2;47,8;47,9;47,11;47,13;47,14;47,18), katalóg niektorých zákonov z trestného procesu (48,1-15). Výber uzatvárajú výňatky z titulu 16 "De verborum significatione" a titulu 17 "De diversis regulis iuris antiqui" 50. knihy Justiniánových Digest.

Napokon zarádili autori skvelú ukážku rečníckeho umenia z rímskych súdnych siení. Je to reč, ktorú predniesol Marcus Tullius Cicero v roku 80. pr. n. l. na obranu S. Roscia z Amerie, obžalovaného z vraždy svojho otca (310-368) a dve krátke Cicerove rétorické knihy - Rhetoricum libri duo qui sunt de inventione rhetorica (371-392).

Aby kniha plnila určenú funkciu náležitým spôsobom, predchádza pramennú časť obširny úvod (V-XLVIII) ako pohľad na kultúrno-historický vývoj rímskeho práva, ktorého pôsobenie siaha až do dnešných dní, ďalej stručné poznámky-vysvetlivky k Zákonu XII tabúlí a k Cicerovi (395-401), bibliografický odkaz (543-544) a veľmi dobrý register (402-542). Ten sa orientuje na najdôležitejšie právnické pojmy vyskytujúce sa v preloženom texte a tvorí quasi encyklopédiu rímskych inštitúcií a vlastných mien rímskych. Pojmy sú radené alfabeticky v latinskej a kde je to možné predovšetkým v domácej jazykovej forme. Na začiatku je vždy definícia pojmu, potom nasleduje výskyt v prameňoch, napríklad *n e g a t ó r n a ž a l o b a* (actio negatoria): žaloba, v ktorej sa určuje, že odporcovi nepatrí právo, na ktoré si robí nárok, G. IV, 3, alebo *z á l o h* (pignus): Poistenie dlhu, cenný predmet, ktorý sa prenecháva veriteľovi, G. II, 60 A, III, 200; D. 50, 17, 25. Predaj zálohu, G. II, 64 A. Krádež zálohu, G. III, 200, 204 a pod.

Nevýhodou pre čitateľa je, že zozbieraný materiál obsahuje len preložené texty. Zrejme z ekonomických dôvodov autori pôvodný latinský text vynechali z obavy, aby kniha nebola buď príliš obsiahla čo do počtu

strán, alebo zasa príliš kusá čo do výberu. S týmto postupom, i napriek mojej výhrade, treba súhlasiť.

Z každého hľadiska je táto kniha veľmi cenná, lebo svojim obsahom, formou i cieľom je nesporne užitočná. Vhodným a prístupným spôsobom propaguje právo rímske, inšpiruje k jeho hlbšiemu štúdiu v snahe prinavrátiť tejto disciplíne v NDR to miesto, ktoré jej v rámci právnej histórie právom patrí.

Peter Blaho